

ներում: Սոյս ենք տածում ձեր քրիստոնէական ջանքերի վրայ
և աղօթում, որ սրհնուին ձեր աշխատանքները՝ զսպելու ագի-
տութեամբ և կրքով կուրացած մարդկանց կործանիչ գործու-
նէութիւնները:

ՊԵՏԵՐՅՈՒՐԳԻ ՔԱՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՏԵ

Բոլոր դաւանութեանց եղբայրակից հովիւներին, որոնց համար
քանկ են Բրիտոսի պաշտամենքը մեր օրերի սոսկալի դեպքերի
վերաբերութեամբ:

Եղբայրներ . . .

Ծանր, սոսկալի, հաղաքիստոնէական չարիք է կատար-
ւում մեր շուրջը . . . Իւրաքանչիւր օր, իւրաքանչիւր ժամ
մենք ստանում ենք մէկը միւսից սարսափելի տեղեկութիւններ՝
Հարաւում, Հիւսիսում և Արեւելքում կատարուածների մասին . . .

Արեւմտահայ սարսափներից մարդուս արիւնը պաղում է
երակներէ մէջ, սիրտը կսկծից կտոր-կտոր լինում:

Ի՞նչ կլինի, ինչով կը վերջանայ հրդեհը: Երեւակայութիւնն
անգոր էր պատկերացնելու Տօմսիկ հաղարարը գերեզմանների
հնարաւորութիւնը:

Քրիստոնէայը այրում են հարիւրաւոր կանանց և նոյն իսկ
երեխաներին . . . բայց ի՞նչ կարող է պատահել այսուհետեւ:
Գուցէ առաւել սարսափելի մի բան, որից կը սոսկայ ամբողջ
աշխարհը:

«Գատապարտուի նա, որի շրթունքները լուր կը մնան այս
օրերին»: Ով որ կսկծի ու սարսափի աղաղակով, բողբօղ և
պաղատանքով չի գիմադրիլ բռնութեան:

Լռելու ժամանակ չէ. պէտք է ամենքը, որոնց կրօնքում
բարեւտում է սիրտը և գործում է գիտակցութիւնը, լարեն ի-
րենց բոթերը, որ կանգնեցնել կարողանան ամենակործան չա-
րիքի հեղեղը:

Եղբարք, պրաւօսլաւ հովիւներ.

Ամենից առաջ դուք պէտք է բարձրացնէք ձեր հովուական
ձայնը . . . Թափւում է մեր հաւատակից կամ հայրենակից
եղբայրների արիւնը, որոնք մեզ պէս տրամում և տանջւում
են նրա տրամութեամբ և տանջանքով:

Կոտորւում է մեր հօտը, կոտորւում են քրիստոնէաներին,
կամ որ աւելի վատ է, քրիստոնէայը դառնում են մարդա-
սպաններ:

Հովիւներ, սպանուածներ յարիւնք մեզ վրայ է ծանրանում: Մենք իրաւունք չունենք մօտենալու Աստուծոյ արեան բաժակին, եթէ չըթարձարցնենք մեր ձայնը և չը կանգնենք քրիստոնէական ճշմարտութիւնը և նրա պատգամները պաշտպանելու, որովհետեւ այդ արիւնք մեր ձեռքերի վրայ է:

Մենք աւելի սարսափելի բաներ լսեցինք, քան նոյն իսկ սպանութիւնները: մենք լսեցինք, որ իրենց եղբայրների արիւն թափողները հաւատում և ասում են, որ դրանով ծառայում են հայրենիքին, նոյն իսկ հաւատին և Տիրոջ՝ Յիսուսին:

Մենք նոյն իսկ լսեցինք, որ հովիւները երբեմն այդ բանի մեղսակից են: Արդեօք հաւատա՞նք այդ բանին: Քրիստոսի պաշտօնեայք խաչում են նորան:

Քահանայք սրբութեան արիւնք խառնում են սպանուածների արեան հետ . . .

Ձենք ուղղում հաւատալ, սակայն պատահել է և այդ: Աստուած քարացրել ու կուրացրել է նրանց սիրտը և դարձրել իւր ձեռքը նրանցից:

Ի հարկ է այդպիսի քահանայք—անհասկեր են: Բայց երանի թէ նրանք բոլորովին չը լինէին: Ո՞վ է պատասխանատու մեր քրիստոնէայ դաւակների արեան համար: Ինչո՞ւ կորուսիւնք մեր դաւակներին:

Մենք պէտք է խօսենք բոլորի հետ և խօսենք ամենքից շուտ:

Մեզ յայտնի է յաւիտենական ճշմարտութիւնը, որի առաջ չի կարող չը խոնարհուել ամեն ոք, ինչ լամբի էլ պատկանելիս լինի նա . . .

Մենք՝ «քրիստոնէական ազատութիւն» կրողներս, կարող ենք չը ողջունել Ռուսաստանի բոլոր քաղաքացիների համար սկսուած ազատութեան շրջանը, երբ այդ ազատութեան հետ տրւում է մեզ ազատութիւն խղճի, անձի, երբ «քաղաքացու իրաւունքը» կրում է իւր մեջ «մարդու իրաւունք»:

Իսկ երբ այդ այդպէս է, արդեօք մենք պարտաւոր չենք կանգնեցնելու իւրաքանչիւրի իրաւանց ոտի տակ տալը՝ կեանքի իրաւունքի հետ միասին:

Մենք չենք համարձակուում «ոչ քրիստոնէաներին ասել այն, ինչ որ մերայնոց և հաւատակիցներին»: Բայց մենք կարող ենք ասել նրանց, որ այս օրերից արդէն բոլորի առաջ բաց է իրենց իդէալները համար խաղաղ մրցման լայն առպարէզը: Մենք կարող ենք յիշեցնել նրանց իւրաքանչիւրի բնական իրաւունքը՝ ապրելու, ազատ լինելու և անկեղծ համոզմունք ունենալու:

Միթէ մենք չենք կարող ասել ըստրին, որ արիւնը՝ ումը և լինի, սուրբ է, որ ոչ ոք իրաւունք չունի թափելու այն, որ արիւն թափողը արատաւորում է իւր հոգին և իւր զաւակները լրայ է կոչում Աստուծոյ զայրոյթը:

Քրիստոնեայք կոտորում են հրէաներին: Հովհաննէ՛ր, ո՛ւր էինք, երբ կատարում էր այդ չար գործը:

Ասում էինք, որ նոյն իսկ հրէից օրէնքը հրամայում է. «Ձը լիւրաւորել երկիրդ եկողին», իսկ մենք Նորա աշակերտ ենք, Որը նոր պատիւիւրան աւանդեց մեզ՝—սիրել նոյն իսկ թշնամիներին:

Ասում էինք արգեօք, որ բռնութեան դիմողները մեղք են գործում: Թէ հայրենիքի առաջ, որ կարիք ունի խաղաղութեան և թէ այն սուրբ ազատութեան դէմ, որը մենք ստացանք...

Մի քանի տարի առաջ ամբողջ ծեծում էր հրէաներին Ձատիկի օրը:

Ո՞րպիսի ծաղր, ռ՞ապիսի հայհոյեանք (անարգանք) Քրիստոսի դէմ: Բայց այժմ մենք ուրիշ Ձատիկի ունինք. Ժողովուրդը հրաւիրուած է կարգաւորելու իւր ազատութիւնը իւր իսկ խղճի համաձայն և նա արեամբ է արատաւորում այդ ազատութիւնը:

Թող գէթ մինն ասի, որ նրանք որոնց դէմ ապստամբւում են, անցեալում մեղաւոր են ռուս Ժողովրդի առաջ... Մենք այդ բանի մասին խօսել չենք կարող. Թող թէկուզ զայրոյթի օր և է պատճառ լինի այն Ժողովրդի դէմ, որը ճշուած իրեն համար որոշուած բնակութեան անիծեալ շրջանում, երբեմն արգելում էր ապրել հարեաններին՝ ինքը սովից մեռնելով, բայց այդ դէպքումն էլ պարտաւոր ենք հաշտուել յանուն ազատութեան, որի արշալոյսը փայլում է մեր առաջ. աւելի ևս պէտք է դէն ձգել ամենայն բռնութիւն, «որովհետեւ Քրիստոս անիծում է բռնաւորներին»:

Յիշեցէ՛ք, թէ ինչ ասաց Փրկիչը նրանց, որոնք քարկոծել էին ուղում յայանի շնացող կնոջը:

Թող մեզ՝ հովիւներին թուի երբեմն, որ նրանց և մեր իդէալները նոյնը չեն. (իւրաքանչիւրը մտածում է ինքնուրոյն կերպով), այնուամենայնիւ իրաւունք չունինք չը հաւատաւոր, որ անկեղծ և ազնիւ են նրանց մտքերը, որ նրանք էլ ճշմարտութիւն են ուղում, որ նրանք երբեմն պատրաստ են զոհել իրանց այն բանի համար, ինչ որ բարի են համարում՝ ոչ թէ իրենց, այլ ամբողջ հայրենիքի համար: Իսկ ոչ քրիստոնեաներին արեամբ և սպանութիւններով ապացուցանել իրենց ճշմարտութիւնը, կնշանակէ արեամբ արատաւորել քրիստոնէական շուր-

ջառները, պատարագը դարձնել սրբապղծութիւն և ամօթալի դարձնել մեր ազատութիւնը:

Հովիւներ, բարձրացրէք խաչը, յանուն այդ խաչի վրայ թափուած արեան կանգնեցրէք արիւնհեղութիւնը: Ստեպեցէք բանուորներին խաչի վրայով անցնել սպանութեանց դիմելիս, եթէ նրանք մոռացել են Քրիստոսին:

Եղբայրք, յանուն Աստուծոյ, երբ մենք տեսնում ենք, որ իշխանաւորները կուրացած՝ իրանց պարտականութիւնը չեն հասկանում, կամ կուրօրէն թշնամի են ազատութեան և արգելք չեն դնում ամբոխի ոճրագործութեան և հետեւապէս իրենց չեզոքութեամբ սպանում են միւսների հետ, պարտք համարենք հովուական վշտով և դայրոյթով մատնանիշ լինել Փրկչի խաչի վրայ և բանալ նրանց առաջ բոլորի ազատութեան յաւիտենական աւետիքը՝ Աւետարանը:

Մենք պարտաւոր ենք բարձրացնել մեր ձայնը ամեն տեսակ բռնութեան դէմ, որտեղից էլ ըղիւսելու լինին նրանք, ինչպէս պէտք է գոչենք և ամեն տեսակ հակաքրիստոնէական սպառնալիքների դէմ («գնդակներ չը խնայել»ու մասին և այլն):

«Խնչպէս չը խնայել մարդկային կեանքը, մարդկային հոգին»:
Եթէ քրիստոնէական տեսակէտից մարդասպանին դատապարտելը (казнь) նրա գործած յանցանքից աւելի մեծ յանցանք է, յապա ինչպէս դատենք «մարդկանց կեանքի դէմ մղած այդ խաղը»

Քահանայք. ասենք մեր խօսքը ի սէր Յիսուսի:

Եղբայրք, այլ դաւանութեանց հովիւներ, եղբայր ուսուցիչներ, դուք էլ օգնեցէք սիրոյ գործում:

Եթէ ձեր հոգևոր զաւակներն էլ են բարձրացնում իրենց ձեռքը, զսպեցէք նրանց: Եթէ նրանց վրայ բարձրանում է մարդասպանի ձեռքը, այստեղ էլ օգնեցէք խաղաղացման գործին: Ընդունենք, որ դուք բոլորովին արդար էք համարում ձեր հոգևոր զաւակներին, թէև ո՞վ է մաքուր Աստուծոյ մաքրութեան առաջ. ի՞նչ արած: Մենք նրանց չենք էլ դատում. այնուամենայնիւ ասացէք ձեր զաւակներին, որ նրանք ներեն այն, ինչ որ կատարւում է կուրացած միջոցին, որ կրակի վրայ իւզ չը լցնեն, չը կատաղեցնեն արիւնով և չարութեամբ արեցեցածներին: Որ իրանք նոր չարիք չկրեն, չարիք չը նիւթեն և չխայտառակեն իրենց երկիրը նոր արեամբ:

Ձենք կարող դիմել ձեզ յանուն Յիսուսի, բայց յանուն ապագայ լուսաւոր գործունէութեան մեր ընդհանուր երկրի բարեաց համար՝ խնդրում ենք մեկնել մեզ ձեր ձեռքը:

Գէպի սէր և խաղաղութիւն:

Միանանք, որպէս զի յանուն միոյն Աստուծոյ պատրաստենք տանջուած հայրենիքի բարիքը և «հատակի համեմատ» կատարեալ դարձնենք մեր նորածին և դեռ բոլորովին չը հասունացած ազատութիւնը:

Քրիստոսը կանչում է.

Կանչում է բոլորիս Հայրը:

Մայրաքաղաքի թերթերում կարդում ենք.—

Հոկտեմբերի 18-ին ժամասացութեան ժամանակ սրբազան Անտօնինի հետ մի թիւրիմացութիւն պատահեց, որը իրարանցում առաջ բերեց սրբազնագործ պաշտօնէից մէջ: Այդ գէպի պատճառով Անտօնին եպիսկոպոսը կանչուեց Ս. Սինօդ բացառութիւն տալու համար: Սրբազանը պատարագի ժամանակ յիշելով կայսեր անունը՝ յիշատակութեան ժամանակ բաց թողեց «իմֆնակալ» բառը: Սինօդում սրբազան Անտօնինը չընդունեց, որ ինքը սխալուած է և յայտնեց, որ ըստ իւր հասկացողութեան՝ թագաւոր կայսրը հոկտեմբերի 17-ին ինքնակամ հրաժարուեց իւր ինքնակալական իրաւունքներից յօդուած ժողովրդի և վճռեց այսուհետև կառավարել ողորմութեամբն Աստուծոյ և ժողովրդի կամբով: Սինօդը չը համաձայնեց Անտօնինի կարծիքի հետ և եղբայրական աղդարարութիւն արաւ, որ նա չը փոխի այսուհետև յիշատակութեան բնագիւրը: Ս. Անտօնինը մերժեց այդ առաջարկը՝ որպէս իւր խղճի ընդդէմ մի գործողութիւն:

Վրասացի եկեղեցու անկախութիւնը:

Պետերբուրգից վրաց թերթերին հաղորդում են, որ վրաց եկեղեցու անկախութեան հարցը Ս. Սինօդը յանձնել է Ս. Պետերբուրգի հոգևոր ձեմարանի ուսուցչապետ Սօկրատսկունի քննութիւն: Ասում են, որ յիշեալ ուսուցչապետն ուս. Անտօն մեարօպոլիտը վրաց եկեղեցու անկախութեան կողմնակից են:

Ինկվիզիցիայի միջնադարեան տխուր հերոսները իրենց բոլոր ոճրագործութիւնն ու հալածանքը կատարում էին յանուն Յիսուսի և յանուն Աստուծոյ: Նրանք իրենց կեղտոտ և մթին

նպատակները վարագործում էին Աւետարանի կամայական մեկնութեամբ Աստուծուն նոյն յիսկալութիւն ու արիւնածարաւութիւն էին վերագրում, որով լին էին և կատաղած իրենք, և իրենց տգէտ ժողովրդի աչքում աշխատում էին արդարացնել նոյն միջոցներով: Ասում ենք, որ այդ տեղի ունէր միջին և հին դարերում: Ըայց մեր լուսաւոր դարն էլ յետ չի ուզում մնալ այդ երանելի ժամանակներից և իւր ոճերներն արգարացնելում միջոցները որոնում է դարձեալ Աւետարանի մէջ և խաչի շուրջը:

Ասածներէս օրինակ կարող է ծառայել «Моск. Вѣдомости» № 290 ի առաջին երեսին մեծ տառերով տպած հետևեալ կոչը. —

«Ժողովրդի ինքնապատշաճացման Աստուծային միութիւն»:

Քրիստոսի խաչը սիրոյ նշանակ է:

Կարմիր դրօշակը — արեան նշան է:

Ով որ խաչի կողմն է, նա մեզ հետ է:

Ով որ արեան կողմն է, նա մեզ հակառակ է:

Յանուն խաչի և Աստուծոյ սիրուն. Հաւաքուիր, ռուս ժողովուրդ, ժողովրդի ինքնապաշտպանութեան աստուածային միութեան դրօշակի տակ: Հաւաքուիր Քրիստոսի հաւատոյ, Թաղաւորի, հայրենիքի, դահի, դահակալութեան, Ռուսաստանի ամբողջութեան, ռուս ժողովրդի օրինապահութեան և կանոնաւորութեան համար, որ ապահովում է ժողովրդի անդորր կենցաղավարութիւնը:

Համբուրենք իրար և սիրոյ համբոյրով կնքենք մեր մէջ հաստատուած միութիւնը: Միացէք ռուս մարդիկ մայրաքաղաքներում, քաղաքներում և գիւղերում, կայարաններում, տուլներում և անսահման դաշտերում՝ յանուն սիրոյ և ընդգէմ արեան:

Օրինաւորութեան թշնամի և խռովարար վայրենիները ցանկացան կործանել Ռուսաստանը, խախտել Ռուսաստանի դարաւոր սիւները, սահմանափակել պրաւօսլաւ հաւատը, Թաղաւորի ինքնակալութիւնը, պարզեցին Ռուսաստանում կարմիր դրօշակը, որ ներկուած է աղատարար կայսեր արիւնով (ակնարկում է Աղէքսանդր II-ը), քարոզում են ապստամբութիւն, յեղափոխութիւն, հասարակապետութիւն — ինքնակամութիւն:

Եւ ինչ որ ռուս ժողովուրդը ստեղծեց դարերի ընթացքում, ռուս ժողովրդի ամբողջ սեփականութիւնը նրանք վայրենի գայլերի նման ցանկանում են կտոր կտոր անել:

Մէկ և երկու տարուայ ընթացքում չէր աճում այդ սողուն խառնակութիւնը: Օձի նման փաթաթուեց նա Ռուսաստանին, ծաղրում է խաչը, սպառնում Թաղաւորին և պրա-

ւօսուաւ ժողովրդին:

Խնդրում ենք Աստուածանից, որ յաջողութեան չ'արժանայ արեան նշանը:

Օգնիր մեզ, ո՛վ զօրաւոր սուրբ Գէորգ: Ռուսական վահանի վրայ պատկերդ է նկարուած, դու սանձահարում ես կատաղի վիշապը: Ոյժ շնորհիւ մեզ էլ, ով Աստուծոյ զօրավար, որ սիրով պաշտպանենք Ռուսաստանը ամբողջ և անբաժան:

Դու քո աստուածային վահանով պաշտպանիր մեր թագաւորին, որ առաջնորդի մեզ իւր արքայական կամքով օրինանական ճանապարհով՝ սիրոյ և միութեան համար:

Այսուհետեւ իմացած եզիր, ով ռուս ժողովուրդ, որ կարմիր դրօշակ պարզողը՝ արեան նշան է պարզում. բայց «որ սուր առցէ, սրով մեռցի»՝ սա Քրիստոսի պատգամն է:

Մեզ հետ, ռուս պրաւօսլաւ ժողովուրդ, մեզ հետ ռուս քրիստոսասէր զինուորականներ:

— Կարծեմ պարշ է, թէ ի՞նչ է սա, և ի՞նչ գործի է հրաւիրում պրաւօսլաւ ժողովրդին: Բեզօբրազովների, Աբաղանների, Ալէկսեևների մութ գործերի պաշտպանութեան համար ժողովրդական միլիարդներ վատնելու և հարկւր հազարաւոր մատուցած կեանքեր զոհելու ժամանակն էլ խնդիրը Ռուսաստանի միութեան, պրաւօսլաւ հաւատի և խաչի հետ կապեցին և Տրեպովների ու Պօքեդանոսցիների մութ-կործանիչ դիքատատուրայի պաշտպանութեան և թշուառ ու խաւարի մէջ տանջուած ժողովրդին աւելի ևս տանջելու անարգ գործն էլ խաչի ու Աւետարանի հետ են կապում: Բայց ո՞րտեղ են աւետարանական սիրոյ, հաւասարութեան, եղբայրութեան և արդարութեան պաշտպանները: Ինչո՞ւ չի լուում նրանց արդար զայրութով լցուած բողոքի ձայնը. ինչո՞ւ են թոյլ տալիս այգալիսի անարգանք Աստուծային վարդապետութեան դէմ: Մի՞թէ բաւական չէ միջնադարեան դահիճների և ինկվիզիտօրների ձեռքով նրա կազմի վրայ կուտակած արիւնը: